

Rezolucja IV Kongresu Krajoznawstwa Polskiego

Uczestnicy IV KONGRESU KRAJOZNAWSTWA POLSKIEGO przyjmują rezolucję, która jest podsumowaniem dyskusji w Opolu oraz pięcioletnich przygotowań. Krajoznawstwo i zorganizowany od blisko 100 lat ruch krajoznawczy w Polsce zyskują szczególne znaczenie w najbliższym dziesięcioleciu — w okresie spodziewanych i już zachodzących zmian w życiu Polski i w całej rodzinie narodów europejskich. Polska tradycja krajoznawcza jest ciągle żywa. Twórcze rozwiązywanie aktualnych problemów wymaga jednak poszerzenia o nowe przemyślenia i metody praktycznej działalności krajoznawczej.

Przewodnią myślą polskiego krajoznawstwa było zawsze aktywne uczestnictwo w podstawowych patriotycznych nurtach życia narodu i państwa. W najbliższym zaś czasie do głównych działań krajoznawczych należeć powinno przeciwdziałanie widocznemu kryzysowi wartości, odbudowanie polskiej a także regionalnych tożsamości kulturalnych, ochrona przyrody i krajobrazu kulturowego — pojmowanych jako wartości naczelne oraz krajoznawcze przygotowanie do harmonijnego życia w nowym ładzie polskim i europejskim.

1. Krajoznawstwo jest szczególnie pomocne wszędzie tam, gdzie spodziewane zmiany wiążą się z poznawaniem ludzi, narodów i kultur — a więc podstawowymi celami ruchu turystycznego. Odpowiednia jego organizacja pozwoli uzmysłowić właściwy sens powrotu Polski do partnerskiego współuczestniczenia w życiu rodziny narodów europejskich.

Turystyka i krajoznawstwo ukazują całą głębię tego procesu oraz atrakcyjność kultury europejskiej, wraz z jej głębokimi chrześcijańskimi korzeniami. Polskie krajoznawstwo jest szczególnie predestynowane do harmonijnego łączenia walorów związanych zarówno z kręgiem śródziemnomorskim jak wschodnioeuropejskim. „Wejście do Europy” nie powinno oznaczać z jednej strony ani kosmopolityzmu, ani szowinizmu narodowego, z drugiej zaś powinno ono polegać na mądrym łączeniu tradycji z nowoczesnością — postrzegać świat jako *jedność w wielości*.

2. Koniec XX wieku to czas, w którym świat musi radykalnie zmienić stosunek do wykorzystania zasobów naturalnych i do ich ochrony. Tradycyjne dla krajoznawców umiłowanie przyrody trzeba poszerzyć o zdecydowane działania, by zapobiec katastrofie biologicznej (ochrona wód, powietrza i ziemi). Popularyzacja rzeczywistej rangi tych problemów jest równie ważna jak działania praktyczne oraz potrzeba uczestnictwa we wszystkich etapach tworzenia nowych planów zagospodarowania przestrzennego i minimalizowania szkodliwych skutków samego ruchu turystycznego. Konieczność powszechnego wychowania ekologicznego musi więc być celem realizowanym przez organizacje społeczne, a szczególnie krajoznawcze.

3. Międzynarodowe powiązania są jedynie poszerzeniem tradycji krajoznawstwa, którego rola, w warunkach odradzającej się suwerenności państwa, będzie w najbliższych latach wzrastała. Powinno ono być, bardziej niż dotychczas, drogą przywracania ludziom świadomości o wielonarodowych korzeniach kultury polskiej. Turystyka daje możliwość bezpośredniego kontaktu z dziedzictwem kultury, z całym jej bogactwem regionalnym, z dorobkiem innych kultur od stuleci istniejących na obszarze dawnej i obecnej Rzeczypospolitej. Znajomość i akceptacja tej tradycji jest jednym z podstawowych zadań stojących obecnie przed „budzącym się” polskim społeczeństwem. Należy konsekwentnie dążyć — zarówno w ruchu turystycznym jak i szerokim procesie wychowawczym — do podkreślania otwartości polskiej kultury, jej umiejętności wzbogacania się tradycją pograniczy i szerokiego popularyzowania wartości — również na zewnątrz. Krajoznawstwo może również twórczo uczestniczyć w łagodzeniu napięć i przewyciężaniu konfliktów owocujących nacjonalizmem, megalomanią i nietolerancją wobec sąsiadów.

4. Jednym z głównych zadań będzie taka działalność krajoznawcza, która wiedzie do osadzenia psychicznego we własnym regionie. Tylko poczucie wartości Ojczyzny oraz świadoma, a nie wymuszona akceptacja własnego kraju, pozwoli człowiekowi przynależać do kultury uniwersalnej. Właściwe wyważenie proporcji między regionalizmem, umiłowaniem Ojczyzny i poczuciem przynależności do Europy i świata, musi być także troską organizacji turystycznych i krajoznawczych, którym — mamy nadzieję — odradzający się ruch samorządowy stworzy wiele nowych możliwości.

5. W programach samorządów terytorialnych turystyka i krajoznawstwo muszą być trwałym elementem. Władze samorządowe miast i gmin powinny wspierać działania krajoznawcze, w szczególności zaś promować wydawnictwa turystyczno-krajoznawcze, inwentaryzację krajoznawczą, informację krajoznawczo-turystyczną.

6. Dziś szczególne znaczenie mają wysiłki podejmowane dla podtrzymania więzi z krajem Polaków i osób polskiego pochodzenia mieszkających za granicami. Polskie organizacje turystyczne i krajoznawcze muszą dołożyć wszelkich starań, aby ojczyznę wspomnień jak najszerszej urzeczywistniać przy powtórnych spotkaniach. Niezbędny jest wzrost poziomu kultury obsługi turystyki polonijnej

i rzetelność przekazywanych treści. Nowoczesna, wszechstronna informacja krajoznawcza dla tych środowisk musi być powszechnie dostępna, co pozwoli na podtrzymywanie emocjonalnych więzi rodaków z krajem i będzie pomocne przy tworzeniu korzystnego obrazu Polski w świecie.

7. Krajoznawstwo najbliższych lat powinno być w sposób nierozzerwalny związane z odnową dóbr kultury, przyrody i krajobrazu ojczystego. Nowocześnie pojęte krajoznawstwo może oddać znaczne usługi w przestrzennym zagospodarowaniu kraju. Poszanowanie i ochrona przyrody, zabiegi konserwatorskie, respektowanie wszystkich wymogów ekologicznych; to zadania każdego krajoznawcy. Osiąganie harmonii i ładu przestrzennego możliwe jest poprzez żądanie korygowania błędów dotychczasowej gospodarki środowiskowej i wychowanie społeczeństwa w poczuciu konieczności zachowania wartości przyrodniczo-kulturowych, jako nadrzędnych i ważnych dla wszystkich.

8. Właściwa organizacja przestrzeni i stopień jej zagospodarowania są warunkiem zarówno ochrony zasobów przyrody, kultury, krajobrazu jak i prawidłowego funkcjonowania turystyki. Należy więc aktywizować środowisko krajoznawcze do współdziałania z samorządami terytorialnymi w procesie konstruowania i zatwierdzania planów zagospodarowania przestrzennego i w podejmowaniu decyzji lokalizacyjnych. Celom tym służyć powinna między innymi działalność szkoleniowa.

9. Krajoznawstwo musi dążyć do ochrony tego, co zostało nam dane jako dobra naturalne oraz tego, co zostało wytworzone przez człowieka, dlatego też poznanie i ochrona musi dotyczyć również mało docenianej kultury duchowej — co w krajoznawczym, całościowym ujęciu może być określone mianem „*duszy narodu*”. Takie ujęcie stanowić może o znaczącym poszerzeniu zasad i metod krajoznawstwa, zaś osiągnięta wiedza jest cenną pomocą w wielu dziedzinach życia. Niedostatek dóbr materialnych i cywilizacyjnych nie może być usprawiedliwieniem dla rezygnacji z szerokiego, perspektywicznego spojrzenia stanowiącego przesłankę do sformułowania programu krajoznawstwa u progu XXI wieku.

10. Wiele zjawisk kryzysowych w kraju i Europie jest spowodowanych ogólnym załamaniem się systemu wartości. Turystyka i krajoznawstwo mogą twórczo i skutecznie uczestniczyć w przywracaniu właściwych proporcji w widzeniu świata, szczególnie w procesie wychowania młodego pokolenia, z uwzględnieniem podstawowych potrzeb i możliwości ludzi niepełnosprawnych. Dla przyszłości krajoznawstwa ważne jest oddziaływanie na młodzież w rodzinie i szkole. Treści i metody turystyki i krajoznawstwa mogą być z powodzeniem wykorzystywane w rozpoczynającym się procesie przebudowy szkolnictwa wszystkich szczebli. Metody krajoznawcze pozwalają na odejście od werbalizmu, pobudzenie aktywności ucznia i nauczyciela, zespolenie grup uczniowskich w atrakcyjnym i rzeczywistym działaniu, przywrócenie samodzielności myślenia,

równowagi między wysiłkiem umysłowym i fizycznym, między poznaniem a przeżyciem. Turystyka krajoznawcza pozwala wszechstronnie dowartościować ucznia mniej zdolnego, zaś niepełnosprawnemu może przywrócić chęć do życia, co należy wykorzystywać także we wszelkich działaniach resocjalizacyjnych.

Nie sposób wprost przecenić szans krajoznawstwa i turystyki w odbudowywaniu niezbędnego zaufania między uczniem a nauczycielem, czy szerzej — w przezwyciężaniu niekorzystnych podziałów społecznych, w tym i pokoleniowych, Ogrom tych korzyści upoważnia do sformułowania pojęcia „*krajoznawczego przygotowania do życia*”.

11. Konieczne będzie również przemyślenie doświadczeń krajów o znacznie większym rozwoju ruchu turystycznego. Sygnalizowane coraz częściej niepożądane efekty, jakie daje łatwość podróżowania, związane z powierzchownością doznań, zatraceniem się kultur lokalnych czy nawet biologicznymi skutkami wykorzeniania z miejsca urodzenia, należy przeanalizować z całą powagą. Wymaga to lepszego przygotowania nauczycieli. Wspólną troską wszystkich powinno być, by zasadę „*poznaj-pokochaj-służ*” zaszczerpieć w umysły i serca najmłodszym, aby od dzieci rozpocząć edukację krajoznawczą.

12. Ważnym zagadnieniem będzie ożywienie ruchu turystycznego na wsi. Olbrzymiego zadania, wyrównania warunków dostępności kultury w mieście i na wsi, nie można ograniczać tylko do deklaracji intencji. Należy zatem wykorzystać wszelkie możliwości, które daje samorządność. Pomocne mogą tu być szkoły i parafie.

13. Wychowawcze walory turystyki i krajoznawstwa mogą być w pełni wykorzystane po zmodyfikowaniu wielu przepisów administracyjnych. Istniejący system zakazów, czy stawianie bezsensownych warunków, musi ustąpić miejsca rozwiązaniom zgodnym z prawem. Turyści powinni aktywnie uczestniczyć w likwidowaniu ograniczeń krępujących miłośników gór i lasów, rzek, jezior i morza. Nie może być przeszkodą fakt, że znaczna część terenów atrakcyjnych dla turystów znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie granic państwowych.

14. Inwentaryzacja krajoznawcza Polski daje obraz stanu posiadania walorów krajoznawczych, stanowi znakomity przykład godzenia regionalizmu małych ojczyzn z jej przydatnością dla całego kraju, dlatego też należy ją kontynuować.

15. Model turystyki zagranicznej, nastawionej w Polsce głównie na bardzo jednostronne korzyści materialne, musi szybko ulec zmianie. Negatywne skutki obecnego stanu — od administracyjnych utrudnień stawianych Polakom przez wiele krajów po nie dające się ocenić straty niewykorzystanych możliwości poznawczych — powinny być likwidowane. Wymagać to będzie konsekwentnego współdziałania władz państwowych, organizacji turystycznych i samych turystów.

Właściwe wykorzystanie wskazanych wyżej możliwości krajoznawstwa pociąga za sobą konieczność współdziałania w wielu dziedzinach:

- szkoła musi zapewnić swoim absolwentom swobodne porozumiewanie się w głównych językach europejskich;

- autorzy przewodników oraz wydawcy muszą dostosować znaczną część literatury krajoznawczo-informacyjnej do standardów światowych;
- rząd powinien zapewnić Polakom równoprawne warunki wizowe do podróżowania.

* * *

Rezolucja jest wskazaniem możliwości, jakie niesie krajoznawstwo współczesnemu społeczeństwu i państwu. Praktyczne ich wykorzystanie musi być troską wszystkich organizacji, instytucji państwowych, kościołów i ludzi, którym bliskie są omówione problemy. Wymaga to zbiorowego wysiłku, którego podjęcie będzie ważnym wkładem w konieczny proces przywracania pojęciu *praca* samoistnej wartości, niezależnej od utylitarnych i koniunkturalnych korzyści.

Sprostać tym zadaniom i zdobyć dla nich zrozumienie w społeczeństwie można będzie wzbogacając formy i metody, wprowadzając atrakcyjne, nowe osiągnięcia techniki, wykorzystując dorobek naukowy dyscyplin pokrewnych krajoznawstwu. Współpraca krajoznawców z naukowcami pozwoli na poszerzenie więzi ze społeczeństwem. Problem ten jeszcze nigdy nie był tak ważny jak obecnie, gdy rozwój nauki wyprowadza ją coraz bardziej poza krąg kultury, w której kiedyś powstała.

Przełomowy okres dziejów naszego narodu i państwa, w którym odbywa się IV KONGRES KRAJOZNAWSTWA POLSKIEGO, nakłada na jego uczestników szczególny obowiązek przekazywania następnym pokoleniom wszystkich tych wartości, które decydują o tożsamości i pozycji Polski wśród innych narodów.

Uczestnicy IV KONGRESU KRAJOZNAWSTWA POLSKIEGO adresują Rezolucję do wszystkich środowisk naukowych, organizacji społecznych, turystów i krajoznawców w kraju i w świecie.

Opole 9 września 1990 r.

